

State information policy should promote cultural and educational uplift, spiritual and moral integration of Ukrainian society. In this context, the media play a decisive role, independent and pluralistic, which is an important tool for informing the society, its development and social cohesion. Digitalization and the introduction of other new technologies, the application of strict antimonopoly control, and the creation of prerequisites for the development of public service broadcasting are important in the media sphere. Many questions regarding the formation of Ukraine's national information space remain unsettled and unresolved, for example, the legislative aspect. In this publication it is proved that in Ukraine the information law is mainly formed, aimed at regulating, protecting and developing the information space of the state and it complies with European norms, but there is no single state information policy focused on the development of the information society.

Despite a large number of adopted various concepts, doctrines, programs aimed at streamlining information policy and ensuring Ukraine's national security, it is deprived of a coherent system of strategic nature: the adopted regulations are basically tactical tasks that do not take into account contemporary objective conditions. Therefore, we conclude that the new stage of improvement of the Ukrainian information legislation should be its systematization and codification — the development and adoption of the Information Code of Ukraine.

Key words: information space, information society, state information policy, information law, state.

УДК 323.2

В. Л. ЗГУРСЬКА

ІНЦІАТИВИ ІЗ САМООРГАНІЗАЦІЇ ЯК ФОРМА ГРОМАДСЬКОЇ УЧАСТІ

Розглянуто передумови посилення інтересу до процесів самоорганізації у суспільстві, які розглядаються як альтернатива державному регулюванню та стихійності вільного ринку. Визначено відмінності ініціатив із самоорганізації від інших форм участі. Розглянуто п'ять передумов успішності ініціатив із самоорганізації: мотивація, ресурси, мобілізації, інституціоналізація та очікування.

© ЗГУРСЬКА Валентина Леонідівна — кандидат політичних наук, доцент Київського національного університету будівництва і архітектури

Ключові слова: самоорганізація, участь, громадянське суспільство, держава, демократія, субсидіарність.

Zgurska Valentyna. Self-organizing initiatives as a form of civil participation

The preconditions of increasing interest in the processes of self-organization in society as an alternative to state regulation and spontaneity of the free market are considered. The features of initiatives on self-organization from other forms of civil participation are highlighted and analyzed. Five prerequisites for the success of self-organization initiatives are considered: motivation, resources, mobilization, institutionalization and expectations.

Key words: self-organization, participation, civil society, state, democracy, subsidiarity.

Інтерес до процесів самоорганізації громадян почав зростати протягом останніх десятиліть, паралельно із впровадженням у низці розвинених демократій додаткових інструментів участі громадян у прийнятті рішень як на місцевому, так і загальнонаціональному рівні. У цих дискусіях самоорганізація індивідів розглядається як ліки від неминучих недоліків представницької демократії. В умовах зниження явки на виборах та зменшення членства у політичних партіях ініціативи з самоорганізації (ІС) громадян розглядаються як реальна можливість для громадян брати активну участь у політичному та суспільному житті заради спільного блага. Більше того, самоорганізовані проекти можна вважати одним з шляхів модернізації держави загального добробуту, що домінувала у другій половині ХХ ст. У концепції «Великого суспільства» (Big Society)¹, розробленій у Великобританії, самоорганізація громади подається як альтернативний, «третій шлях» управління суспільством, позбавлений недоліків державного регулювання та стихійності вільного ринку.

Однак такий підхід має своїх критиків. На думку прихильників демократії, ІС разом з іншими формами політичної та громадської участі є надто вибірковими і охоплюють лише незначну частку населення. У результаті учасників таких проєктів не можна розглядати як представників усього суспільства з точки зору соціальних характеристик (стать, освіта, класова приналежність) та інтересів (уподобання, потреби). Більше

того, саме представники вищих прошарків населення мають достатньо ресурсів та часу, щоб брати участь у самоорганізованих проектах, що ставить під сумнів репрезентативність ІС.

Що стосується використання ІС для модернізації соціальної держави, то критики стверджують, що ідея великого суспільства є недостатнім виправданням різкого скорочення державних витрат на соціальне забезпечення та соціальні послуги. Більше того, ІС не слід розглядати як реальну альтернативу державі загального добробуту, оскільки ті групи та спільноти, які найбільше залежать від державної допомоги, найменше схильні до самоорганізації. Крім того, хоча ІС довели свою ефективність у вирішенні місцевих проблем у короткий період часу, однак їх спроможність сприяти вирішенню великих соціальних проблем, що потребують значних часових затрат, викликає обґрунтовані сумніви.

Нинішній інтерес до заохочення самоорганізації громадян зумовлений тим, що прихильники самоврядування виступають за посилення ролі громадянського суспільства (добровільних асоціацій, сім'ї) як основного інструменту модернізації соціальної держави. Крім того, їх ідеологічна база не обмежена консерватизмом (концепція Великого суспільства стала частиною виборчої програми Консервативної партії Великобританії у 2010 році), а й знаходить свій відгук у християнсько-демократичній політичній теорії, що містить принцип субсидіарності. Згідно з цією доктриною держава не повинна активно діяти у сферах, де сім'я чи громада можуть на власний розсуд адекватно задовольняти потреби своїх членів. Цей принцип був не лише сформульований у католицизмі, як це записано у папських енцикліках *Rerum Novarum*² (1891) і *Quadragesimo Anno*³ (1931), але також згадується і в політичній теорії протестантизму.

Як ідеальний тип ініціативи із самоорганізації громадян характеризуються наступними моментами: висуваються групою громадян, які мають спільні інтереси, на власний розсуд ставлять цілі й визначають способи їх досягнення, беруть активну участь у реалізації проекту.

Водночас у кількох ключових моментах вони відрізняються від інших форм участі громадян, коли органи публічної влади запрошують громадян взяти участь у розробці чи реалізації державних програм значно розширивши спектр таких можливостей, які уже не зводиться лише до голосування на виборах, а й включають такі інструменти як опитування громадян (у вигляді референдумів чи ініціатив), різноманітні консультації, обговорення та інтерактивне управління⁴.

Таблиця 1

Форми участі громадян

Вид участі	Актор	Мета	Тип рішення	Реалізація
Ініціативи з самоорганізації	Група	Спільний інтерес	Приватне: група	Група громадян
Колективний протест	Група	Спільний інтерес	Публічне: політико-адміністративне	Представники органів публічної влади
Індивідуальні звернення	Індивід	Особистий інтерес	Публічне: політико-адміністративне	Індивід
Референдуми, місцеві ініціативи	Група	Спільний інтерес	Публічне: голосування громадян	Представники органів публічної влади
Громадські слухання та інтерактивне урядування	Група	Спільний інтерес	Публічне: політико-адміністративне чи спільне рішення	Представники органів публічної влади

По-перше, на відміну від інших моделей політичної участі, в яких навіть якщо громадяни і можуть впливати на остаточне рішення, однак його реалізація здійснюється представниками органів публічної влади, в ІС громадяни самі досягають поставлених цілей.

По-друге, на відміну від таких дій, як голосування (на виборах чи референдумах), індивідуальні звернення до представників органів публічної влади, волонтерство, ІС — це колективна діяльність індивідів щодо досягнення спільних цілей.

По-третє, ІС є проявом справді громадського управління: його учасники відіграють провідну роль не лише в започаткуванні проектів, але також у формулюванні цілей та засобів їх досягнення, їх реалізації. Щоправда, практика свідчить, що на різних етапах життєвого циклу ІС залежать від зовнішньої підтримки з боку органів публічної влади: чи то на стадії ініціювання (стимулювання державою участі громадян у вирішенні місцевих проблем), чи то реалізації (видача дозволів, експертна і консультативна допомога, фінансова підтримка тощо).

Для з'ясування чинників успішності ІС доцільно скористатися напрацюваннями щодо залучення громадян до участі у соціально-політичних процесах. Модель громадського волонтерства (*civic voluntarism model*⁵) є синтезом різних підходів до пояснення участі громадян, що пропонує три ключових чинники, які визначають рівень активності громадян:

1) мотивація: чи хочуть люди брати участь?

2) ресурси: чи спроможні громадяни брати участь і чи мають необхідний капітал: фінансовий, людський (навички і знання учасників, їх час), соціальний?

3) мобілізація: яким чином громадяни залучені до ініціативи: самостійно чи у відповідь на запрошення органів публічної влади і громадських організацій.

Однак така модель є надто узагальненою і не враховує специфіки самоорганізованої діяльності, тому цей список варто доповнити інституціоналізацією та очікуваннями. Інституціоналізація означає наявність структурних передумов для успішної реалізації ініціатив громади: законодавчо закріплених доступних каналів участі та відповідних процедур. У науковій літературі ці структурні аспекти мобілізації часто розглядаються як структура політичних можливостей⁶. Під очікуваннями розуміються культурні передумови, зокрема впевненість громадян у тому, що їх ініціативи будуть всерйоз сприйняті і підтримані як іншими членами громади, так і органами публічної влади.

Однак навіть успішна реалізація самоорганізованих проектів не знімає питання щодо репрезентативності його учасни-

ків. Спроможність громадян брати активну участь залежить від того, як вони розпоряджаються наявними у них ресурсами: учасники потребують не лише тісних контактів між собою, а й відповідних навичок і знань, грошей та матеріальних ресурсів та часу. Як зазначають американські дослідники, ефективність розпорядження цими ресурсами залежить від соціально-економічного становища учасників (доходів, досвіду) і, відповідно, зумовлює відмінності між різними соціальними групами щодо їх здатності вирішити свої проблеми через ІС⁷. А на думку деяких дослідників, навіть можна говорити про формування так званої «учасницької еліти», до якої належать як правило чоловіки, добре освічені та з високим рівнем доходів, та появу «дипломної демократії»⁸.

Згідно соціологічних опитувань в Україні рівень участі громадян і, відповідно, їх здатність до самоорганізації є досить низькими. Так, у 2017 році лише 11% респондентів заявили, що вони за останній рік брали участь в заходах, організованих громадськими організаціями, майже стільки ж — 10% — коли-небудь брали участь у громадських слуханнях чи громадських радах при органах влади. При цьому третина (31%) готові об'єднуватися з іншими громадянами у громадські організації для захисту своїх прав та інтересів, а 8,3% вважають, що вони залучені до активної громадської діяльності. Серед причин такої пасивності найчастіше вказувалася: нестача вільного часу; відсутність знань про способи і механізми участі; брак грошей та інших ресурсів; побоювання протидії з боку органів державної влади, керівництва; відсутність однодумців⁹. З огляду на високий рівень громадянської самосвідомості, який був продемонстрований в ході Помаранчевої революції та Революції гідності для підвищення успішності ІС в Україні найбільшу увагу слід звернути на мотивацію — стимулювати активність громадян для вирішення місцевих проблем шляхом надання їм більших можливостей, особливо в рамках децентралізаційної реформи, та виділення достатніх ресурсів, насамперед щодо покращення їх знань і навичок щодо взаємодії з органами публічної влади та іншими неурядовими організаціями.

Отже, відродження інтересу до процесів самоорганізації громадян зумовлене кризами представницької демократії та держави загального добробуту, появою нових можливостей для кооперації зусиль індивідів завдяки розвитку інформаційно-комунікаційних технологій. Широке розповсюдження практики ініціатив з самоорганізації громадян стримується насамперед проблемами масштабу і часу, оскільки вони довели свою ефективність лише на місцевому рівні та щодо короткострокових проєктів. Також досить серйозною проблемою є ступінь репрезентативності учасників таких проєктів. Передумовами успішної реалізації ініціатив з самоорганізації громадян є: мотивація учасників, наявні у них ресурси, спосіб їх мобілізації, інституціоналізація та очікування.

1. Big Society programme. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/big-society-programme> (дата звернення: 12.02.2019).
2. Енцикліка Папи Лева XIII «Нові речі» (Rerum Novarum). URL: http://w2.vatican.va/content/pius-xi/en/encyclicals/documents/hf_p-xi_enc_19310515_quadagesimo-anno.html (дата звернення: 12.09.2018).
3. Encyclical of Pope Pius XI *Quadragesimo Anno*. URL: http://w2.vatican.va/content/pius-xi/en/encyclicals/documents/hf_p-xi_enc_19310515_quadagesimo-anno.html (дата звернення: 12.09.2018).
4. Cain B.E., Dalton R.J., Scarrow S.E. *Democracy transformed? Expanding political opportunities in advanced industrial democracies*. Oxford: Oxford University Press, 2003. 309 p.
5. Verba S., Schlozman, K.L. Brady H.E. *Voice and equality: Civic voluntarism in American politics*. Cambridge: Harvard University Press, 1995. 640 p.
6. Meyer D.S. *Protest and political opportunities. Annual Review of Sociology*. 2004. Vol. 30. P. 125–145.
7. Schlozman K.L., Verba S., Brady H.E. *The unheavenly chorus: Unequal political voice and the broken promise of American democracy*. Princeton: Princeton University Press, 2012. 728 p.
8. Bovens M., Wille A. *Diploma democracy: The rise of political meritocracy*. Oxford: Oxford University Press, 2017. 256 p.
9. Політична культура та парламентаризм в Україні: сучасний стан та основні проблеми. Інформаційно-аналітичні матеріали до Фахової дискусії 14 грудня 2017 р. URL: http://razumkov.org.ua/uploads/socio/2017_Politychna_kultura.pdf (дата звернення: 12.09.2018).

Zgurska Valentyna. Self-organizing initiatives as a form of civil participation

In recent discussions self-organization of individuals is seen as a cure for the inevitable shortcomings of representative democracy. In a context of lower

turnout and lower membership in political parties, self-organization initiatives are viewed as a real opportunity for citizens to take an active part in political and social life for the sake of the common good.

However, this approach has its critics. In the opinion of supporters of democracy, self-organization projects along with other forms of political and public participation, are too selective and cover only a small percentage of the population. As a result, participants in such projects cannot be considered as representatives of the whole society in terms of social characteristics (gender, education, class affiliation) and interests (preferences, demands). Moreover, it is the representatives of the upper strata of society who have enough resources and time to participate in self-organized projects, which calls into question their representativeness. The widespread practice of self-organizing initiatives is constrained primarily by problems of scale and time, since they have proved effective only at the local level and in terms of short-term projects. Also, a fairly serious problem is the degree of representativeness of participants in such projects. The prerequisites for the successful implementation of initiatives on self-organization of citizens are: motivation of participants, available resources, the way of mobilization, institutionalization and expectations.

Key words: self-organization, participation, civil society, state, democracy, subsidiarity.

УДК 323.2

Л. А. ПАНКУЛИЧ

ПІДСУМКИ ПЕРШОГО ЕТАПУ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ: ЗДОБУТКИ І НЕВИРІШЕНІ ПИТАННЯ

Розглянуто питання реформування адміністративно-територіального устрою в контексті децентралізації. Визначено здобутки і проблемні аспекти, які потребують доопрацювання в ході подальшого реформування. Зроблено висновки про те, що реформа децентралізації в цілому відбувається успішно, оскільки має чіткі рамки і концептуальне наповнення. Водночас потребують вирішення такі питання, як соціально-економічна диференціація громад, формування дійових регіонального і субрегіонального управлінських рівнів, законодавче забезпечення їх ефективного функціонування.

© ПАНКУЛИЧ Лариса Анатоліївна — кандидат політичних наук, доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін та іноземних мов ПВНЗ «Європейський університет»